

ارائه مدلی جهت تبیین تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی دانشگاههای علوم پزشکی کلان منطقه یک آمایشی سلامت کشور

علی گل افشانی^۱، محمد صالحی^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۲۱

چکیده

زمینه و هدف: برای اینکه دانشگاهها بتوانند به استقلال دست یابند نیازمند رهبرانی بصیر و اثربخش هستند؛ چراکه رهبری بصیر چشم انداز و دورنمای سازمان را ترسیم می کند. لذا هدف کلی از پژوهش حاضر، ارائه مدلی جهت تبیین تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی دانشگاههای علوم پزشکی کلان منطقه یک آمایشی سلامت کشور میباشد.

روش بررسی: روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری کلیه اعضای هیات علمی دانشگاههای علوم پزشکی کلان منطقه یک به تعداد ۱۸۵۱ نفر که بر اساس فرمول کوکران، تعداد ۳۲۰ نفر با روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شدند. جهت جمع آوری داده ها از پرسشنامه محقق ساخته رهبری بصیر با ۹۰ سوال و ۲ بعد و ۶ مولفه و پرسشنامه محقق ساخته استقلال دانشگاهی با ۶۰ سوال و ۲ بعد و ۷ مولفه استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزارهای SPSS20 و PLS بکارگرفته شد.

یافته ها: نتایج نشان داد که رهبری بصیر با بار عاملی ۰/۵۸۱ بر استقلال دانشگاهی دانشگاههای علوم پزشکی کلان منطقه یک تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین مدل ارائه شده نیز دارای برازش مناسب میباشد. نتیجه گیری: رهبری بصیر به عنوان یکی از عوامل مهم در بهبود ارتقای کیفیت اثربخشی آموزشی و استقلال دانشگاهی محسوب میشود. در حوزه استقلال آکادمیک از دانشگاههای علوم پزشکی انتظار می رود که به مدیریت باثبات و پایدار پایبند باشند. پژوهش فوق می تواند چشم انداز جدیدی در راستای تغییر سیاست های کلی مدیران و مسئولان دانشگاههای علوم پزشکی کلان منطقه در راستای بازبینی برنامه ها بسته های تحول و نوآوری، ایجاد کند.

کلمات کلیدی: رهبری بصیر، استقلال دانشگاهی، آموزش علوم پزشکی، نظام سلامت

۱. دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت آموزش عالی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. adel.golafshani58@gmail.com

*۲. نویسنده مسئول، دانشیار دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. drsalehi@iausari.ac.ir

مقدمه

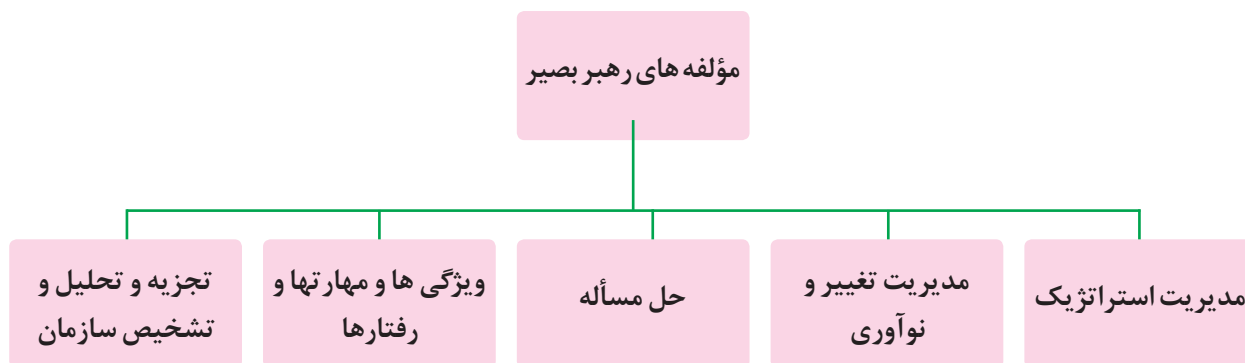
اساسیترین عامل برای ایجاد شرایط مطلوب جهت تحقق هدفهای آموزشی ادارهکنندگان نظام آموزشی یعنی مدیران و رهبران هستند (۱). مدیران میتوانند با رهبری پویای خویش و ایجاد یک محیط مناسب با بهره گیری از امکانات مادی و انسانی، زمینه شکوفایی استعدادهای نسلهای آینده را فراهم سازند (۲). شیوهی رهبری از اساسیترین عناصر مدیریتی مؤثر بر ارائه خدمات است (۳). راههای جدید مدیریت و حکمرانی در دانشگاهها، نتیجه آنی تغییر الگوهای حکمرانی است. استقلال دانشگاهی به دلیل کاهش تنظیمات و پذیرش سیستمهای پاسخگوئی کارآمد افزایش یافته است (۴). فصل مشترک همه تعاریفی که از استقلال سازمانی و خودگردانی دانشگاهها ارائه شده مبتنی بر اداره دانشگاه بدون مداخله خارجی یا عدم مداخله در زندگی داخلی دانشگاهها است. موضوع استقلال سازمانی و خودگردانی به نهاد دانشگاه یا مؤسسه مربوط میشود (۵). عمده ترین کارکردهای استقلال دانشگاهی با مراجعه به منابع نظری، میتوان در چهار مورد استقلال سازمانی (مدیریتی) استقلال مالی، استقلال کارکنان و استقلال حقیقی جستجو نمود (۶). در تعاریف متداول، دانشگاهی مستقل محسوب میشود که بتواند با استفاده از اساسنامه داخلی خود بخش وسیعی از تصمیمات را در زمینه های هدف-گذاری و تعیین اولویتها، آموزش، پژوهش، برنامه های درسی و اعتبار مدارک، جذب و تخصیص منابع به مصارف مختلف، استخدام هیأت علمی و کارکنان و همچنین گزینش دانشجو، اتخاذ کند (۵). «استقلال دانشگاه» سنگ بنای نظام دانشگاهی محسوب شده و بدین معنا است که دانشگاهها در تعیین اهداف و اولویتهای خود و اجرای آنها آزاد گذاشته شوند (۷). به زعم آلتباخ (۲۰۰۹)،

دانشگاهها و مراکز آموزش عالی نیاز خاصی به استقلال دارند تا بتوانند در مورد امور علمی، تصمیمات خود را اتخاذ کنند و آینده خود را در جهت رشد نقاط قوت خود هدایت نمایند (۸). اصول شناخته شده و مبرهنی چون آزادی علمی و استقلال دانشگاهی از الزامات بقا در آموزش عالی نوین است. استقلال دانشگاهی زمینه ساز مسؤلیت پذیری و پاسخ گویی بیشتر در مدیریت دانشگاهی است (۹). نظام سلامت کنونی از مشکلات و شکاف بزرگی در حوزه شایستگی های مدیریت و رهبری رنج میبرد. شناسایی و توسعه مدیران بالقوه (بصیر) برای تربیت رهبران موفق آینده میتواند این شکاف را از بین ببرد (۱۰). رهبری بصیر از دهه ۸۰ میلادی به عنوان یک مفهوم مهم در ادبیات رهبری مطرح گردید (۱۱). رهبران بصیر تصویر قدرتمندی از چشمانداز را جهت تغییر و بهتر شدن در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی برای اعضاء هیأت علمی، معاونان، رؤیسان دانشکده ها، مدیران گروه و کارکنان فراهم میکنند تا آنها با کمال میل مسیر رسیدن به چشمانداز را بپذیرند و امیدها و رویاهای خود را تسهیم کنند (۱۲). رهبری بصیر ابتدا باید چشم انداز ایجاد کند و سپس این چشم انداز را به اشتراک بگذارد و باعث تحول در بخش های عمومی و تحول در سازمان شود و در این مسیر به سوالاتی که ایجاد می شود پاسخ دهد (۱۳). با توجه به تأکید اعضای هیئت علمی و دانشجویان برای کارآمد بودن یک رهبر پزشکی و همچنین لزوم آشنایی اساتید و دانشجویان پزشکی با مفاهیم رهبری و تربیت آنها به عنوان رهبران بصیر کارآمد امری ضروری و منجر به توانمندسازی میشود. افزایش پیچیدگی در سیستم-های خدمات سلامت نیاز به رهبران پزشکی کارآمد برای تصمیمگیری در سازمان را بیشتر میکند، ولی تعداد کمی از پزشکان برای کار به عنوان یک رهبر مؤثر آموزش دیده

در دانشگاههاست (۵). شفافیت در واگذاری اختیارات به دانشگاهها به ویژه دانشگاههای توانمند، حفظ موقعیت و صیانت هیأت‌تعلیمی و استقلال آکادمیک، استقلال اداری و مالی و آموزشی، تقویت ساختار هیأت امناء متناسب با جو آزادی علمی و جایگاه آن در توسعه دانشگاهی از جمله مؤلفه‌هایی هستند که مورد توجه بوده است (۱۸). به طور خلاصه با توجه به مطالعات صورت گرفته از منظر پژوهشگران، مهمترین ابعاد استقلال دانشگاهها عبارتند از: مدیریت سازمانی، کنترل مالی، تأمین نیروی انسانی، انتخاب دانشجو، برنامه درسی و سنجش است. در این میان مدیریت سازمانی با توجه به مطالب مطروحه اهمیت بسزایی دارد یعنی مدیریت دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی میبایست در اداره امور دانشگاهها و تصمیم‌گیری‌های مدیریتی مستقل بوده و از آزادی عمل کافی برخوردار باشند. بررسی یافته‌های حاصل از مطالعات نظریه‌پردازان ابتدا در مورد رهبری بصیر و سپس استقلال دانشگاهی نشان داد: در مطالعه‌های که توسط، گلافشانی و همکاران (۱۴)، حقوردی طاقانکی (۱۹)، ودادی و همکاران (۲۰)، کورس (۲۱)، ونوس و همکاران (۱۲)، بنایکو و همکاران (۱۱) و دامیکا (۲۲). که به طور همسو انجام شد مهمترین مولفه‌های رهبری بصیر شناسایی و پس از مطالعه دیدگاه‌های موجود، مطالب دسته‌بندی و به طور خلاصه در شکل ذیل ترسیم شده است (شکل ۱).

اند (۱۴). فرآیند رهبری و مدیریت اثری مستقیم بر توانایی‌های آموزشی، پژوهشی و بالطبع درمانی در دانشگاههای علوم پزشکی کشور در ایجاد جو مطلوب سازمانی و نهایتاً موفقیت آنها دارد (۱۵). بنابراین نقش مدیران بصیر برای سازمانها امری ضروری محسوب میشود که حتی رشته‌های دانشگاهی برای پرورش و آماده‌سازی مدیران برای کمک به بهبود سازمان، منطقه، کشور و حتی جهان دایر شده است. دانشگاه کلافلین نمونه‌ای از این دانشگاهها میباشد که در مؤسسه رهبری بصیر خود، دوره لیسانس رشته رهبری بصیر را دایر نموده است. آنها معتقد هستند که رهبری بصیر را میتوان از طریق دوره‌های دانشگاهی آموزش داد و آموخت (۱۶). استقلال دانشگاهی، زمینه رشد خلاقیت و نوآوری و به کارگیری سبک‌های متنوع مدیریتی را ایجاد میکند و از این رهگذر امکان تجربه‌اندوزی در مدیریت نوین دانشگاهی را در سطح ملی و بهینه‌کاوی الگوهای برتر را در آینده فراهم می‌آورد (۹). برای تحقق این اهداف، وجود حداقل سه نوع استقلال آموزش عالی در مدیریت و سیاستگذاری دانشگاهها، یعنی استقلال سازمانی، استقلال آکادمیک و استقلال استخدامی ضروری است. تحقق استقلال دانشگاهی مستلزم حاکمیت یک الگوی حکمرانی مناسب می‌باشد (۱۷). اعطای استقلال به دانشگاهها سیاستی اصولی برای افزایش مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی و ایجاد ثبات

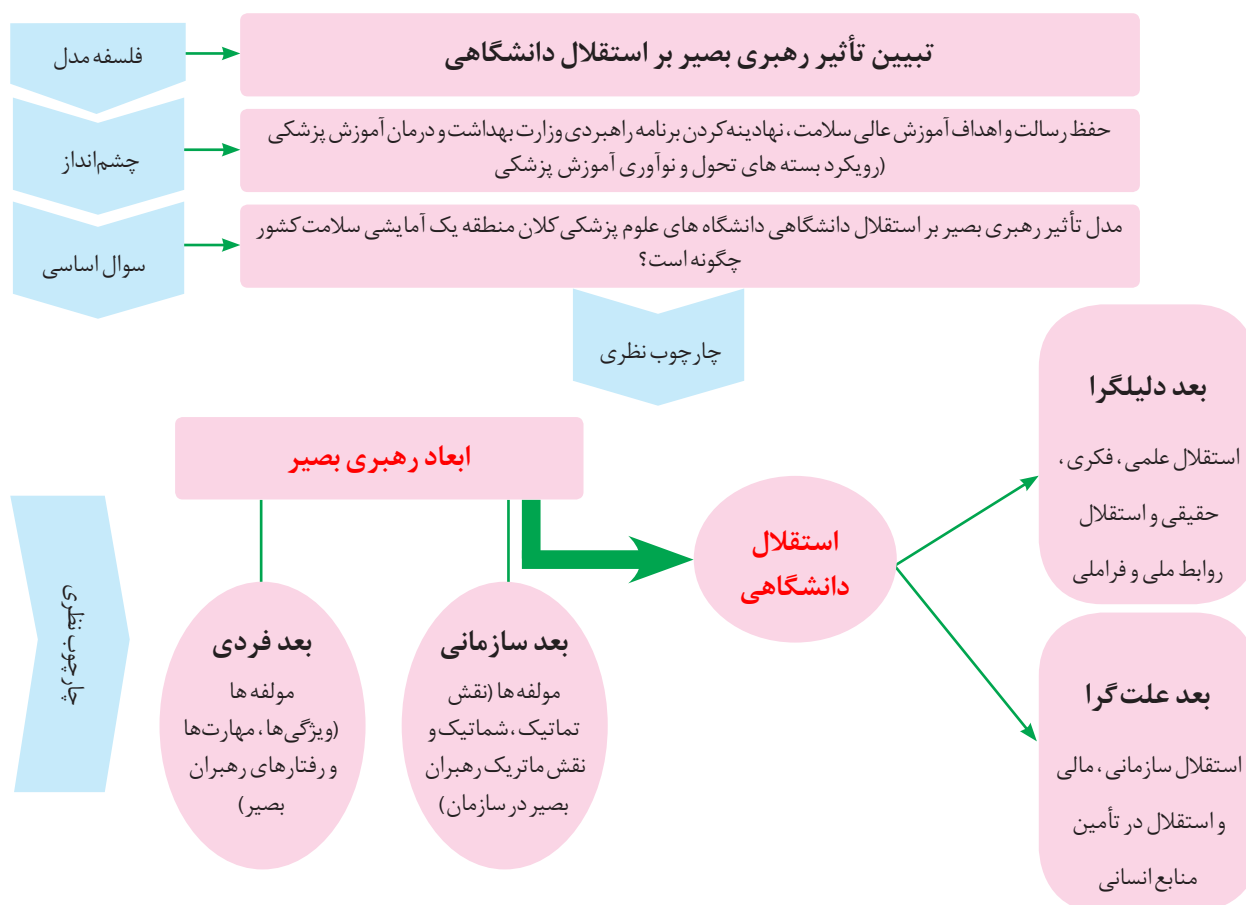
در تامین نیرو، عوامل استقلال استقلال مالی و استقلال علمی نیز میتوانند پیشبینی کننده مناسبی برای رتبه-بندی دانشگاههای اروپایی باشند (۲۵). میکاویلا و مارتینز (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «تعالی دانشگاه-ها در برابر استقلال، سرمایه‌گذاری و پاسخگویی» به ارائه نتایج مرتبط با تعالی و استقلال از طریق داده‌های رتبه‌بندی علمی دانشگاههای جهانی دانشگاه شانگهای و شاخصهای توسعه انجمن دانشگاههای اروپا برای چهار نوع استقلال دانشگاهی یعنی سازمانی، علمی، کارکنان و مالی پرداختند و نشان دادند که؛ یکی از بدترین مخاطراتی که دانشگاهها با آن مواجهاند کوتاه مدتگرایی و وجود قوانین عملیاتی یا ساختارهای سازمانی است که خلاقیت آنها را محدود میکند (۲۶). ردینگ (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «تفکر انتقادی، استقلال دانشگاهی، و سیر تکاملی اجتماع؛ افکار در یک برنامه تحقیقاتی» چهارچوبی را ارائه داد که در آن، دانشگاهها بر اساس میزان نقش سازمانی خود و یا به عبارت دیگر بر اساس ظرفیت خود برای پذیرش محققان قدرتمند و فعال طبقه-بندی میشوند. تشخیص وضعیت آنها بر اساس چهار معیار میباشد: ۱- درجه استقلال استراتژیک. ۲- استخدام کارکنان ۳- جذب دانشجو ۴- قابلیت‌های مدیریتی (۲۷). کوری (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «چالش‌های آزادی علمی و استقلال نهادی در دانشگاه‌های آفریقای جنوبی» نشان داد که؛ استقلال زمانی که با احساس مسئولیت و پاسخ‌گویی همراه شود، الزاما به برتری در مدیریت علمی، حکومتی و مالی موسسات منجر خواهد شد (۲۸). آقین و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی نتیجه گرفتند که استقلال دانشگاه نه تنها با کیفیت تحقیقات دانشگاه، بلکه با استفاده کارآمدتر از منابع مالی دانشگاه بستگی دارد. از جمله عوامل اصلی رتبه بالای دانشگاه‌ها را شیوه

از جمله در همین راستا یافته‌های پژوهش آقامیرزایی محلی و همکاران، نشان دادند که؛ ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی به ترتیب اولویت، آزادی علمی، استقلال حقیقی، استقلال مالی، استقلال سازمانی و استقلال کارکنان می-باشد. و از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل به ترتیب اولویت، استقلال مالی، استقلال حقیقی، استقلال سازمانی، آزادی علمی و استقلال کارکنان میباشد (۲۳). یافته‌های پژوهش خلیلی و همکاران نشان می‌دهد، نهاد دولت از طریق عوامل متنابهی بر هر چهار نوع استقلال دانشگاهی در نظام آموزش عالی ایران تاثیر می‌گذارد. این عوامل به سه دسته «نظارتی و کنترلی»، «اداری و حقوقی»، و «مالی و آموزشی» تقسیم و طبقه‌بندی شده‌اند (۲۴). در مطالعه‌ای که تحت عنوان «نقش و جایگاه دولت در استقلال دانشگاه» انجام شد مشخص گردید که چهار بُعد استقلال سازمانی، مالی، علمی و استخدامی به عنوان ابعاد اصلی استقلال دانشگاه، بیشترین اشتراک نظر را داشته‌اند (۷). یافته‌های کریمیان و همکاران در بررسی وضعیت استقلال و آزادی علمی در دانشگاه علوم پزشکی شیراز از دیدگاه اعضای هیأت علمی نشان داد که حیطه‌های اصلی شامل استقلال دانشگاهها، تأثیر سیاست‌های خارجی و آزادی علمی بود. در بین گویه‌ها عدم استقلال مالی دانشگاه و وابستگی به بودجه دولتی، تأثیر روابط سیاسی بر روابط علمی بین‌المللی، تأثیر نگرش‌های سیاسی مدیران دانشگاهی بر فضای علمی، تغییر مداوم برنامه‌ها بعد از تغییرات مدیریتی از جمله مواردی بودند که بیشترین میانگین مشکلات را به خود اختصاص دادند (۹). اسدی، در پژوهشی با عنوان «نقش عوامل استقلال دانشگاهی در رتبه‌بندی دانشگاههای اروپایی» به این نتایج دست یافت که؛ علاوه بر استقلال

ارائه مدلی جهت تبیین تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی ...

اهداف تعیین شده نیز بسیار حیاتی است و انتظار می‌رود با توجه به وجود رهبران بصیر، تنفیذ اختیار به دانشگاهها و تمرکززدایی که از سیاست‌های جدی در وزارت بهداشت بر اساس رویکرد بسته‌های تحول و نوآوری آموزش علوم پزشکی مبتنی بر برنامه آموزش عالی حوزه سلامت است دانشگاههای کلان منطقه آمایشی سلامت کشور بتوانند در تصمیم‌سازی‌های نقش ایفا کنند و ظرفیتها در دانشگاه-های کلان مناطق آمایشی توسعه یابد. بر پایه آنچه گفته شد میتوان مدل مفهومی زیر که تبیین کننده چارچوب نظری است ارائه و مبنای پژوهش قرار داد (نک: شکل ۲).

حکمرانی و تأمین مالی دانشگاه تشخیص دادند و پایین بودن رتبه دانشگاه‌های اروپایی را نسبت به دانشگاه‌های آمریکایی حاصل حکمرانی ضعیف، استقلال ناکافی و برخی از عوامل دیگر بیان کردند (۲۹).
اکثر تحقیقات انجام شده، نشان از فقدان توجه و یا شکاف وضعیت موجود استقلال دانشگاهها و مراکز آموزش عالی دارد و در آن تنها به برخی از جنبه‌های استقلال دانشگاهی پرداخته شده اما تاکنون پژوهشی در زمینه تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی انجام نشده است. لذا ترسیم یک چشمانداز راهبردی و مدیریتی و طراحی فرایند مناسب برای دستیابی به

شکل ۲: مدل مفهومی تحقیق

روش بررسی

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری آن را کلیه اساتید هیات علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک آمایش آموزش عالی بخش سلامت کشور به تعداد ۱۸۵۱ نفر تشکیل می‌دهند که بر اساس فرمول کوکران، تعداد ۳۲۰ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای براساس واحد دانشگاهی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

بنابراین هدف از مطالعه حاضر، ارائه مدلی جهت تبیین تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک آمایش سلامت کشور میباشد. که در راستای این هدف کلی سوال زیر مطرح شده است: مدل تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک آمایش سلامت کشور چگونه است؟

جدول ۱- تعداد جامعه و نمونه آماری به تفکیک دانشگاه

دانشگاه	جامعه	نمونه	درصد
بابل	۳۶۰	۶۲	۱۹/۴۵
سمنان	۲۰۵	۳۵	۱۱/۰۸
شاهرود	۱۳۰	۲۲	۷/۰۲
گلستان	۳۰۸	۵۳	۱۶/۶۴
گیلان	۴۴۳	۷۷	۲۳/۹۳
مازندران	۴۰۵	۷۰	۲۱/۸۸
جمع	۱۸۵۱	۳۲۰	۱۰۰

ابزارها به تایید متخصصان رسید و پایایی آنها نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه رهبری بصیر $0/92$ و پرسشنامه استقلال دانشگاهی $0/89$ محاسبه شد. که از لحاظ آماری معنادار و مورد تایید میباشند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزارهای SPSS20 و PLS استفاده شد.

بررسی توصیفی ابعاد و مؤلفه های رهبری بصیر:

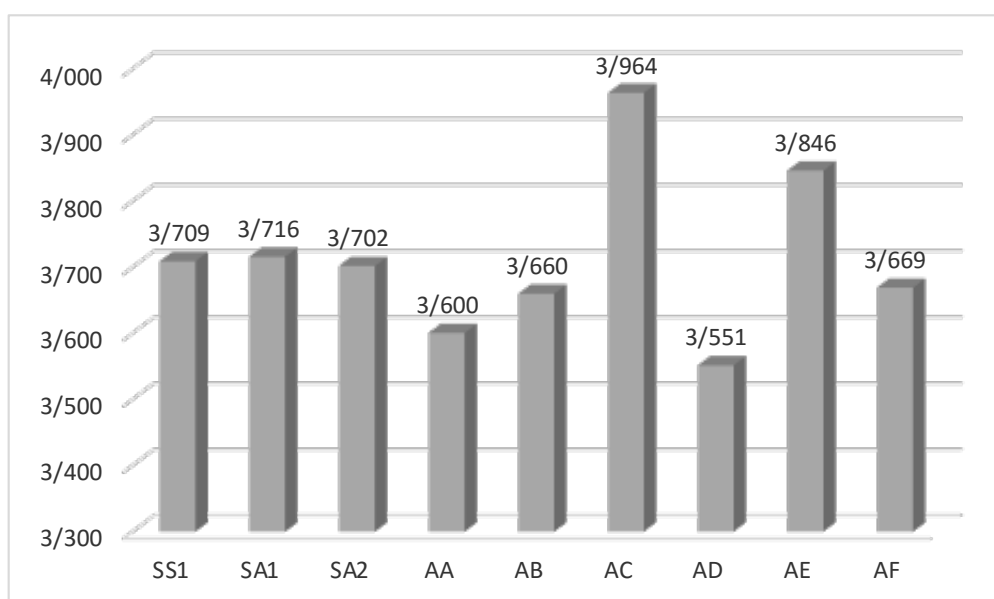
در این قسمت ابعاد و مؤلفه های رهبری بصیر مورد بررسی قرار گرفت. در جدول شماره ۲- کمترین مقدار، بیشترین مقدار، میانگین و انحراف معیار، برای هر متغیر ارائه شده است.

جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته رهبری بصیر با ۹۰ سوال و ۲ بعد «فردی و سازمانی» و ۶ مولفه «ویژگیهای رهبران بصیر، مهارتهای رهبران بصیر، رفتارهای رهبران بصیر، نقش تماتیک رهبران بصیر در سازمان، نقش شماتیک رهبران بصیر در سازمان و نقش ماتریک رهبران بصیر در سازمان» و پرسشنامه محقق ساخته استقلال دانشگاهی با ۶۰ سوال و ۲ بعد «دلیلگرا و علت‌گرا» و ۷ مولفه «استقلال علمی، استقلال فکری، استقلال حقیقی، استقلال در روابط ملی و فراملی، استقلال سازمانی، استقلال مالی و استقلال در تامین منابع انسانی» استفاده شده است. روایی صوری و محتوایی

ارائه مدلی جهت تبیین تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی ...

جدول ۲- بررسی توصیفی ابعاد و مؤلفه های رهبری بصیر

متغیر	کد متغیر	تعداد	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری آزمون t
رهبری بصیر	SS1	۳۲۰	۱/۷۹	۴/۷۱	۳/۷۰۸	۰/۴۴۳	۰/۰۰۰
فردی	SA1	۳۲۰	۱/۳۶	۴/۶۷	۳/۷۱۵	۰/۶۰۰	۰/۰۰۰
سازمانی	SA2	۳۲۰	۱/۹۷	۵	۳/۷۰۱	۰/۴۸۷	۰/۰۰۰
ویژگیهای رهبران بصیر	AA	۳۲۰	۱/۲۷	۵	۳/۶۰۰	۰/۶۵۵	۰/۰۰۰
مهارتهای رهبران بصیر	AB	۳۲۰	۱	۴/۸۹	۳/۶۵۹	۰/۸۶۸	۰/۰۰۰
رفتارهای رهبران بصیر	AC	۳۲۰	۱/۱۱	۵	۳/۹۶۳	۰/۶۸۶	۰/۰۰۰
نقش تلماتیک رهبران بصیر در سازمان	AD	۳۲۰	۱/۸۲	۵	۳/۵۵۱	۰/۷۴۱	۰/۰۰۰
نقش شماتیک رهبران بصیر در سازمان	AE	۳۲۰	۱/۵۵	۵	۳/۸۴۵	۰/۷۴۹	۰/۰۰۰
نقش ماتریک رهبران بصیر در سازمان	AF	۳۲۰	۱	۵	۳/۶۶۸	۰/۶۷۲	۰/۰۰۰

نمودار ۱- میانگین نمرات ابعاد و مؤلفه های رهبری بصیر

نتایج جدول ۲ و نمودار ۱ نشان می‌دهد که: متغیر رهبری بصیر دارای میانگین $3/709$ و انحراف معیار $0/444$ و بیشترین مقدار $4/71$ و کمترین مقدار $1/79$ می‌باشد. در بین ابعاد رهبری بصیر، میانگین بیشتر ($3/716$) مربوط به بعد فردی با انحراف معیار $0/601$ و میانگین کمتر ($3/702$) مربوط به بعد سازمانی با انحراف معیار $0/488$ می‌باشد. در بین مؤلفه‌های رهبری بصیر بارویکرد پسانوین‌گرایی، بیشترین میانگین ($3/964$) مربوط به مؤلفه رفتارهای رهبران

بصیر با انحراف معیار $0/686$ و کمترین میانگین ($3/551$) مربوط به مؤلفه نقش تماتیک رهبران بصیر در سازمان با انحراف معیار $0/741$ می‌باشد.

بررسی توصیفی ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی
در این قسمت ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی مورد بررسی قرار گرفت. در جدول شماره ۴-۱۵ کمترین مقدار، بیشترین مقدار، میانگین و انحراف معیار، برای هر متغیر ارائه شده است.

جدول ۳- بررسی توصیفی ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی

متغیر	کد متغیر	تعداد	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری آزمون t
استقلال دانشگاهی	SS3	۳۲۰	۱/۹۷	۴/۸۶	۳/۶۸۲	۰/۵۲۹	۰/۰۰۰
دلیل‌گرا	SC1	۳۲۰	۲	۵	۳/۶۳۰	۰/۶۲۳	۰/۰۰۰
علت‌گرا	SC2	۳۲۰	۱/۹۳	۴/۷۱	۳/۷۳۴	۰/۵۵۹	۰/۰۰۰
استقلال علمی	CA	۳۲۰	۱/۴۲	۵	۳/۶۴۵	۰/۷۶۹	۰/۰۰۰
استقلال فکری	CB	۳۲۰	۱/۲۵	۵	۳/۵۲۲	۰/۸۶۴	۰/۰۰۰
استقلال حقیقی	CC	۳۲۰	۱/۷۵	۵	۳/۶۷۸	۰/۶۳۳	۰/۰۰۰
استقلال در روابط ملی و فراملی	CD	۳۲۰	۱/۴۳	۵	۳/۶۷۵	۰/۷۷۷	۰/۰۰۰
استقلال سازمانی	CE	۳۲۰	۱/۴۰	۵	۳/۶۸۵	۰/۷۶۷	۰/۰۰۰
استقلال مالی	CF	۳۲۰	۱/۱۳	۵	۳/۹۱۴	۰/۷۸۰	۰/۰۰۰
استقلال در تامین منابع انسانی	CG	۳۲۰	۱/۱۴	۵	۳/۶۰۳	۰/۶۷۱	۰/۰۰۰

نمودار ۲- میانگین نمرات ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی

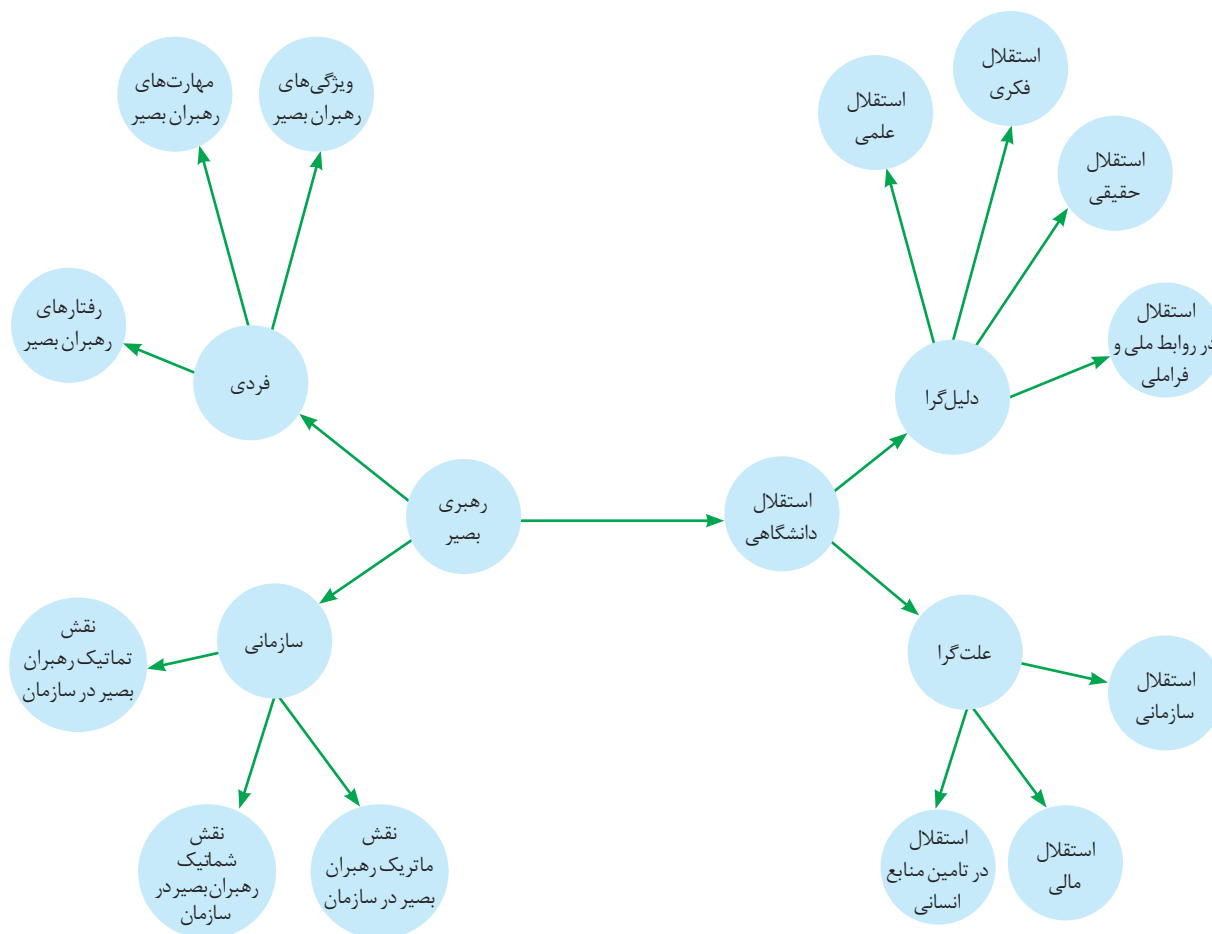
ارائه مدلی جهت تبیین تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی ...

در متغیر جنسیت: $36/9$ درصد از نمونه آماری را زنان و $63/1$ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. در متغیر سن: $13/5$ درصد از نمونه آماری در گروه سنی کمتر از ۴۰ سال، $60/6$ درصد در گروه سنی ۴۰ تا ۵۰ سال و $25/9$ درصد در گروه سنی بالای ۵۰ سال قرار دارند. در متغیر سابقه کاری: $20/9$ درصد از نمونه آماری دارای سابقه کاری کمتر از ۱۰ سال، $56/3$ درصد دارای ۱۰ تا ۲۰ سال و $22/8$ درصد دارای سابقه کاری بالای ۲۰ سال می‌باشند. در متغیر مرتبه علمی: $10/9$ درصد از نمونه آماری را مربی، $64/1$ درصد استادیار، $19/1$ درصد دانشیار و $5/9$ درصد را استاد تشکیل می‌دهند. میزان اثرگذاری رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی به همراه ارائه الگوی یکپارچه و متعادل براساس روابط بین متغیرها از آزمون معادلات ساختاری و با استفاده از نرم افزار PLS محاسبه شد که نتایج در نمودارهای ۱ و ۲ و جدول ۱۲ ارائه شده است.

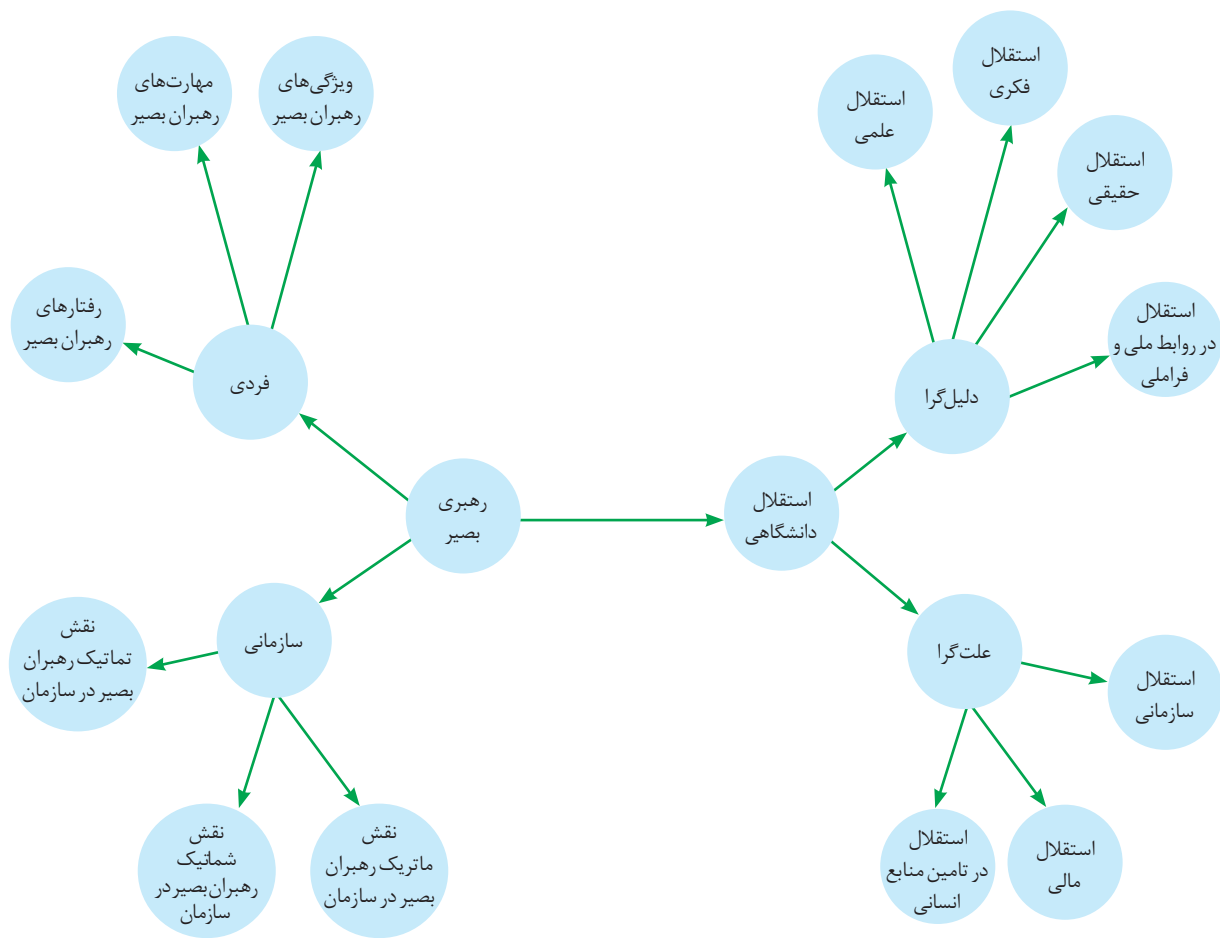
نتایج جدول ۳ و نمودار ۲- نشان می‌دهد که: متغیر استقلال دانشگاهی دارای میانگین $3/683$ و انحراف معیار $0/529$ و بیشترین مقدار $4/86$ و کمترین مقدار $1/97$ می‌باشد. در بین ابعاد استقلال دانشگاهی، میانگین بیشتر $(3/735)$ مربوط به بعد علت‌گرا با انحراف معیار $0/559$ و میانگین کمتر $(3/630)$ مربوط به بعد دلیل‌گرا با انحراف معیار $0/623$ می‌باشد. در بین مؤلفه های استقلال دانشگاهی، بیشترین میانگین $(3/915)$ مربوط به مؤلفه استقلال مالی با انحراف معیار $0/780$ و کمترین میانگین $(3/522)$ مربوط به مؤلفه استقلال فکری با انحراف معیار $0/864$ می‌باشد.

یافته ها

در ابتدا به طور خلاصه بخشی از خصوصیات جمعیت شناختی پاسخگویان به صورت تفکیک شده بیان گردید:

نمودار ۳- مدل ساختاری در حالت تخمین استاندارد ضرایب مسیر

نمودار ۴- مدل ساختاری در حالت تخمین استاندارد ضرایب مسیر

جدول ۴- نتایج حاصل از یافته‌های تحلیل مسیر

متغیرها	آماره t	ضریب استاندارد
تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی	۱۰/۰۷۶	۰/۵۸۰

۹۹٪ تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی معنی‌دار شده است. لذا میتوان نتیجه گرفت که: تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک مثبت و معنادار میباشد. برای تعیین درجه تناسب مدل از شاخص GOF استفاده شد. این شاخص را با سه مقدار ۰/۰۱ (ضعیف)، ۰/۱۵ (متوسط)

نمودارهای ۳ و ۴ و نتایج تحلیل مسیر مندرج در جدول ۴ نشان میدهند که، بین متغیر مکنون برونزا (رهبری بصیر) با متغیر مکنون درونزا (استقلال دانشگاهی)، براساس ضرایب مسیر بار عاملی ۰/۵۸۰ برقرار است، همچنین به دلیل اینکه مقدار t-value (۱۰/۰۷۶) در خارج بازه (۲/۵۸ و -۲/۵۸) قرار دارد در سطح اطمینان

و ۰/۳۵ (قوی) مقایسه مینمایند.

$$۰/۶۲۵ = \sqrt{\bar{C} \times R^2} \sqrt{\bar{C} \times R^2} = \text{GOF}$$

مقدار شاخص GOF، ۰/۶۲۵ محاسبه شد. با توجه به اینکه این مقدار بالای ۰/۱۵ محاسبه شد، لذا مدل دارای برازش مناسب میباشد. در تبیین این یافته باید اذعان نمود که: تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی دارای پشتوانه نظری محکمی است و تحقیقات متعددی تأثیر رهبری بصیر را بر متغیرهای متعددی مورد تأیید قرار دادند، لذا شناسایی دقیق ابعاد رهبری بصیر و طراحی مناسب مدل براساس پشتوانه نظری و تعیین اهداف منطقی منجر به تأیید مدل و برازش آن شده است. چون تاکنون پژوهشی مشابه تحقیق اخیر انجام نشده و مدل پژوهش حاضر برای اولین ارایه شده است، لذا مقایسه انجام نشده است.

بحث

بطور کلی، ایجاد تغییر در مؤسسات آموزشی و دانشگاهها بستگی به سطح شایستگی مؤسسه و نحوه رهبری و مدیریت آن دارد. مدیریت ضعیف در سیستم-های بهداشتی درمانی همانند یک سلول سرطانی در حال پیشرفت باعث ایجاد مسمومیت در سیستم شده است (۱۵). چرا که رهبری بصیر به عنوان یکی از عوامل مهم در بهبود ارتقای کیفیت اثر بخشی آموزشی و استقلال دانشگاهی محسوب میشود. مطالعات انجام شده، نشان از عدم توجه به استقلال دانشگاهها و مراکز آموزش عالی سلامت دارد و تاکنون نقش آن در رهبری بصیر مورد توجه قرار نگرفته است. لذا یافته‌های همسوی در این پژوهش وجود ندارد. بنابراین در این پژوهش تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی دانشگاههای علوم پزشکی کلان منطقه یک مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که تأثیر رهبری بصیر بر استقلال دانشگاهی دانشگاههای علوم پزشکی کلان منطقه یک مثبت و معنادار میباشد. در تبیین این یافته میتوان گفت که؛ استقلال دانشگاهی و آزادی علمی از ملزومات بهبود کیفیت درونی دانشگاه میباشد. دانشگاه برای برطرف نمودن نیازها و تقاضاهای در حال تحول جامعه و ذینفعان و از سوی دیگر برای محقق نمودن رسالتها و مأموریتهای خود نیازمند انعطافپذیری و برخورداری از استقلال سازمانی میباشد. این امر منجر به کارآمدی دانشگاهها و مراکز علمی خواهد شد تا بتوانند از تمامی منابع خود از جمله منابع مالی، به بهترین نحو استفاده نموده و به اهداف خود دست یابند. از طرفی استقلال دانشگاه مخصوصاً در ارتباط با رویکرد علمی، نیروی انسانی، تصمیمگیری داخلی، و شیوه‌های مالی در ترکیب با بودجه مناسب، دانشگاه را قادر می‌سازد تا فارغ التحصیلانی با شایستگی بهتر داشته و کمیت و کیفیت خروجی پژوهش را ارتقا دهد. خروجی پژوهش دانشگاهی و بهبود شایستگی‌های فارغ التحصیلان نیز به نوبه خود، موجب بهره‌وری نیروی کار و نوآوری اقتصادی و توسعه سازمان می‌گردد. استقلال دانشگاهی به درجه بالایی از خودتنظیمی و استقلال مدیریتی با توجه به پذیرش دانشجویان، برنامه درسی، روشهای تدریس و ارزیابی، تحقیق، ایجاد قوانین علمی و مدیریت داخلی منابع تولید شده از منابع عمومی و خصوصی، اطلاق میشود. که این امر نشان دهنده آن است برای اینکه دانشگاهها بتوانند به استقلال دست یابند نیازمند رهبرانی بصیر و اثربخش هستند؛ چرا که رهبری بصیر چشم‌انداز و دورنمای سازمان را ترسیم می‌کند. با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه میشود:

باشند. استقلال دانشگاهی قبل از اینکه یک امر سیاستی و یا رویکرد مدیریتی باشد، یک ارزش بنیادین است برای این کار توجه به استقلال و آزادی علمی در دانشگاه‌های علوم پزشکی، حمایت هر چه بیشتر وزارت متبوع از دانشگاه‌های توانمند به جای دخالت در تصمیمات آنها مدیریت علمی دانشگاه به جای مدیریت سیاسی نیازمند توجه از سوی مسؤولان و سیاست‌گذاران آموزش عالی سلامت می‌باشد. استقلال دانشگاهی متضمن این مسئله است که دانشگاه‌ها در تعیین اهداف و اولویت‌های خود و اجرای آن‌ها آزاد گذاشته شوند. در حوزه استقلال آکادمیک از دانشگاه‌های علوم پزشکی انتظار می‌رود که به مدیریت باثبات و پایدار پایبند باشند چراکه دانشگاه‌ها محیطی علمی هستند و نباید با سیاست دست و پنجه نرم کنند و با تغییر یک وزیر ساختار آنها نیز متحول شود. باید اجازه داد استادان ما مستقلا و با احساس امنیت شغلی در عرصه جستجوگری‌های آکادمیک و پژوهش‌های ملی و بین‌المللی ورود پیدا کنند. انتظار بجا و بحق این است که استاد ایرانی برای نقد قدرت و تنقید کژکارکردی-های احتمالی نهادهای جامعه (اعم از سنتی و مدرن) از تضمین آزادی‌های علمی لازم و تامین امنیت حرفه‌ای و شغلی کافی برخوردار باشد. استاد دانشگاه باید این حق را داشته باشد، چه درسی را با چه سرفصل و محتوایی و با چه روشی آموزش دهد. چراکه لازمه توسعه دانشگاهی، استقلال دانشگاهی است. نتیجه چنین امری نیز ظهور کارکردها و رویکردها استقلال دانشگاهی در قالب استقلال مدیریتی، استقلال کارکنان، استقلال مالی و استقلال حقیقی و استقلال آزادی علمی است. منابع انسانی غنی، امکانات، ظرفیت علمی و موفقیت‌هایی که دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در سالهای اخیر به دست آورده، شرایط مطلوبی را برای تبدیل شدن به یک مرکز

- مدیران دانشگاه به مفهوم رهبری بصیر توجه ویژه- ای نمایند و با استفاده از مهارت‌های اساسی این سبک رهبری، دانشگاه، کارکنان و دانشجویان را رهبری و هدایت کنند.

- سیستم پاسخگویی در دانشگاه را اندازه‌گیری شود؛ چرا که پاسخگویی لازمه استقلال در دانشگاه‌هاست.

- دولت باید بستری را فراهم نماید که دانشگاه بتوانند ضمن تبعیت از آرمان‌های اساسی نظام، امکان تعامل آزاد علمی با محیط‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی را داشته و در حقیقت استقلال لازم در ارتباطات علمی و بین‌المللی به آنان واگذار شود.

- دانشگاه‌ها در جذب مدیران، به شایستگی و توانمندی آنان توجه نمایند؛ چراکه برای حفظ و ایجاد استقلال دانشگاهی، دانشگاه‌ها می‌بایست مدیران شایسته و حرفه‌ای داشته باشند.

- دوره‌های آموزشی به منظور ارتقاء سطح علمی و تخصصی اساتید هیات علمی برگزار نمایند.

نتیجه‌گیری

جمع‌بندی مطالب مربوط به رهبر بصیر کار دشواری است. علت این مسأله هم‌گسترده‌گی و نو بودن این تئوری است. مهارت واقعی یک رهبر در توانایی او در تعامل مثبت با پیروان در مسیر رسیدن به مأموریت‌های دانشگاه و تأمین یک آینده خوب برای آنهاست با توجه به اینکه مراکز آموزش عالی سلامت، یکی از مهمترین متولیان یادگیری در نظام آموزشی کشور می‌باشند، لذا برخورداری این مراکز از رهبران بصیر، ضروری است. بنابراین دانشگاه و مراکز آموزش عالی به عنوان یکی از نهادهای آموزشی کشور برای اینکه در صحنه بین‌المللی نقش‌آفرینی نمایند. باید از سیستم رهبری و مدیریتی قوی برخوردار

بینالمللی تأثیرگذار فراهم میکند. از مهمترین محدودیت‌های پژوهش حاضر، مشکل برقراری ارتباط با برخی از اساتید دانشگاه و تعیین زمان لازم برای انجام مصاحبه و دقت پایین برخی از آزمودنیها در مطالعه سوالها و پاسخ به آنها میتوان بر شمرد. جهت اجرای موفق برنامه‌ها منطبق بر بسته‌های تحول و نوآوری آموزش پزشکی، رهبران بصیر دانشگاهی بایستی تدابیر لازم برای ایجاد ساز و کارهای حمایتی در قسمتهای مختلف دانشگاه به ویژه دانشکدهها و مراکز آموزشی و درمانی گفتمان سازی استقلال دانشگاهی را سرلوحه کار خود قرار دهند. در این راستا، بازنگری ساختاری و استراتژیک از سوی وزارت متبوع به دانشگاههای علوم پزشکی کلان مناطق کشور و مهندسی مجدد در بهبود شیوه‌ها و سبکهای مدیریت و رهبری امری ضروری به نظر میرسد. پژوهش فوق‌می‌تواند چشم‌انداز جدیدی در راستای تغییر سیاست‌های کلی مدیران و مسئولان دانشگاههای علوم پزشکی کلان منطقه بویژه کلان منطقه یک چشم‌اندازی صحیح، واقع‌گرا و الهام بخش ایجاد کند. تا با تکیه بر این موضوع، مدیرانی توانمند، دارای بهره‌وری بالا، متعهد

و با انگیزه را تربیت و پرورش دهند. امیدواریم با بهره برداری از این شبکه عظیم شاهد تحول در حوزه آموزش علوم پزشکی کشور باشیم.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران وظیفه خود میدانند از تمامی اعضای هیات علمی که با صبر و حوصله فراوان در زمینه تکمیل پرسشنامه‌های این پژوهش همکاری کرده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را به عمل آورند. حقوق مادی و معنوی و بایدها و نبایدهای مالکیت فکری محققان بر اساس قانون کپی رایت و با ذکر منابع محفوظ مانده است. این پرسشنامه‌ها بدون نام بود و در تکمیل آنها اجباری در میان نبوده است. نتایج این پژوهش با منافع هیچ سازمان و یا افرادی تعارض ندارند. منابع مالی تمام منابع مالی این پژوهش را محققین آن تهیه و مصرف کرده‌اند. این مقاله با شناسه اخلاقی IR.IAU.SARI.REC.۱۳۹۷.۰۳۲ از رساله دکتری تخصصی مدیریت آموزش عالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری استخراج شده است.

1. Banihashemiyani K, Golestan Jahrumi F, Sharafy M. Relationship between general health and manager's leadership style and its effect on staff's job satisfaction in shiraz university of medical sciences. *Journal of Payavard Salamat*. 2012;5(4):32-40 (Persian).
2. zamani A, pouratashi M, jahanseirkajani F. The relationship between management styles and organizational effectiveness at the offices of the talented students of medical universities in Iran. 2017 (Persian).
3. Abbasi Khameneh F, Hajinabi K, Riahi L. The Relationship between clinical Leadership Competencies of Midwives Employed in public Hospitals of Iran University of Medical Sciences with Mother Friendly Hospitals Indicators. *Teb Va Tazkieh Winter*. 2018;26(4):323-32 (Persian).
4. Michavila F, Martinez JM. Excellence of universities versus autonomy, funding and accountability. *European Review*. 2018;26(S1):S48-S56.
5. Aqatabar Roudbari J, Agha Mirzaei T, Barimani K, Yousefi Saeedabadi R. The Study of Academic Independence Gap Based on University Experts (The Case of Babol University of Medical Sciences and Noushirvani Technical University). *Educ Strategy Med Sci*. 2017;10(5):334-44 (Persian).
6. Eßtermann T, Nokkala T, Steinel M. University autonomy in Europe II. The Scorecard Brussels: European University Association The Scorecard; Brussels, Belgium: European University Association; 2011.
7. Ghiasi Nodooshan S, Khalili E. Government and University Autonomy. *Studies the State*. 2018;4(14):183-232 (Persian).
8. Sabzalieva E. The policy challenges of creating a world-class university outside the global 'core'. *European Journal of Higher Education*. 2017;7(4):424-39.
9. Karimian Z, Kojouri J, Lotfi F, Amini M. Higher education administration and accountability the necessity of autonomy and academic freedom from faculties' viewpoint. *Iranian Journal of Medical Education*. 2012;11(8):855-63 (Persian).
10. Mhoon-Walker EJ. Leadership Styles and Effectiveness among C-Level Healthcare Executives. ProQuest LLC. 2013.
11. Bunnoiko K, Atthirawong W. Confirmatory factor analysis towards visionary leadership of supply chain managers in the manufacturing industry of Thailand. *Journal for Global Business Advancement*. 2017;10(4):395-414.
12. Venus M, Stam D, Van Knippenberg D. Visions of change as visions of continuity. *Academy of Management Journal*. 2015(ja).
13. Ulfa D, Waluyo E. Relationship Between Visionary Leadership Of Principals And Teachers' Performance Of Early Childhood Education Institutions In Purworejo Sub District Of Purworejo Regency, Central Java. *BELIA: Early Childhood Education Papers*. 2016;5(2):70-3.
14. Golafshani Ali., Mohammad. S, Farshideh. Z. Visionary Leadership Strategies for Quality of Health Higher Education. *Clinical Excellence*.

- 2018;8 (2):47-37 (Persian).
15. Ghaderi M, Karimian M, Moballeghi J. Evaluation of the status of ethical leadership among educational managers of Kurdistan University of Medical sciences from the viewpoint of managers and faculty members. *Scientific Journal of Kurdistan University of Medical Sciences*. 2018;23(2):125-34 (Persian).
  16. Molina OAM. Visionary Leadership in the Administrative Staff of the Guapan Educational Unit. *Journal of Technology and Science Education*. 2018;8(2):115-25.
  17. Khorsandi Taskoh A, Panahi M. Critical Analysis Of International Ranking Systems Of Universities; Policy Recommendations For Iran's Higher Education. *Iranian Higher Education*. 2016;8(3):111-36 (Persian).
  18. Samari I, Yamani Doozi Sorkhabi M, Salehi Emaran E, Geraninezhad G. Investigating and Identifying the Effective Factors in the Process of "University Development" in Iranian State Universities. *Educational Planning Studies*. 2014;2(4): 67-100 (Persian).
  19. Taghanaki H. M. Educational Visionary Leadership Components, Emphasizing Religious Teachings (Persian). . 2012.
  20. VEDADI A, TAHMASEBI R, MUSAVI SMM. Role of Vision in Visionary Leadership. 2010(Persian).
  21. Coers NJ. Cultivating Visionary Leaders to Transform Our World. *Journal of Leadership Education*. 2018;17(1):1-6 .
  22. Dhammika K, editor Visionary Leadership and Organizational Citizenship Behavior: An Assessment of Impact of Sectarian Difference. *Proceedings of the First Middle East Conference on Global Business, Economics, Finance and Banking(ME14 DUBAI Conference) Dubai*; 2014.
  23. Mahali TA, Barimani K, Aqatabar Roudbari J. Prioritizing the dimensions of university independence from the perspective of academic experts. *Iranian Journal of Medical Education*. 2018;18:84-93(Persian).
  24. Khalili E, Khorsandi A, Ghiasi S, Araسته HR. Understanding Power Practice in University Autonomy in Higher Education System of Iran: A Critical Discourse Analysis. *Research in Educational Systems*. 2019;12(43):7-24 (Persian).
  25. Asadi M. The Role of University Autonomy Factors on the Ranking of European Universities Higher Education Letter. 2017;9(36):31-49 (Persian).
  26. Kleizen B, Verhoeft K, Wynen J. Structural reform histories and perceptions of organizational autonomy: Do senior managers perceive less strategic policy autonomy when faced with frequent and intense restructuring? *Public Administration*. 2018;96(2):349-67.
  27. Redding G. Critical Thinking, University Autonomy, And Societal Evolution; Thoughts on A Research Agenda. London: Centre for Global Higher Education working paper series; 2017.
  28. Edmore K. Challenges to academic freedom and institutional autonomy in South African universities. *International urnal of eaching and Education*. 2016;4(1):45-53.
  29. Aghion P, editor Growth and the financing and governance of Higher education. Keynote lecture for the 2007 Meeting of the German Economic Association Documento inédito 2007; Berlín, Alemania.

Presenting a Model for Explaining the Effect of Visionary Leadership on the independence (independence) of the Macro Medical Universities of Iran in Region 1 Health Scheme

Adel Golafshani¹, Moahammad Salehi^{2*}

Abstract

Background and objective: For universities to be able to achieve independence, they need sophisticated and effective leaders, because visionary leadership portrays the vision and outlook of the organization. Therefore, the general objective of the present research is to provide a model for explaining the effect of visionary leadership on the independence of the Macro Medical Universities of Iran in Region 1 Health Scheme.

Methods and Materials: The study was conducted using a descriptive survey approach as its methodology. The statistical population comprised 1851 faculty members of the region 1 macro medical universities of Iran 320 of whom were selected as the study sample using the stratified random sampling method according to Cochran's formula. To collect data, a researcher-made questionnaire on visionary leadership consisting of 90 questions (with 2 dimensions and 6 components), and a researcher-made questionnaire on universities independence with 60 questions (2 dimensions and 8 components) were used. To analyze the data, the structural equation test was performed using SPSS20 and PLS software.

Results: The results revealed that visionary leadership had a significant positive impact on the independence of the Iran's region 1 macro medical universities with the factorial load of 0.666. The model also had an appropriate goodness of fit.

Conclusion: Visionary leadership is considered as one of the important factors in improving the quality of educational effectiveness and university independence. This research can create a new perspective in order to change the general policies of managers and authorities of the macro medical universities of region 1 in order to revise the transformation and innovation scheme.

Keywords: Visionary leadership, independence, medical education, health system

1. Phd. of Higher Education Management, Sari Branch Islamic Azad University, Sari, Iran. adel.golafshani58@gmail.com

2*. Corresponding author, Associate Professor of the Human Sciences Faculty, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran. drsalehi@iausari.ac.ir